

ตรรกวิทยาและกฎหมาย



๑. ความหมายของ "ตรรกวิทยา"

ขุนประเสริฐสุภมาตราได้ประมวลใจความแห่งคำนิยามศัพท์ "ตรรกวิทยา" ที่นักปราชญ์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้ว่า "ตรรกวิทยา คือ วิชาว่าด้วยเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งจะต้องใช้ในการคิดหรือในการตรึงตรองหาเหตุผลอย่างถูกต้อง"^(๑) ส่วนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้อธิบายว่า "ตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยอาการคิดหาเหตุผล"^(๒)

ตรรกวิทยาตรงกับภาษาอังกฤษว่า logic ซึ่งมาจากคำคุณศัพท์ภาษากรีกว่า logike และตรงกับคำนามว่า logos อันหมายถึงความคิดและคำพูด ดังนั้น "ตรรกวิทยาจึงเป็นวิชาที่ว่าด้วยความคิดที่แสดงออกมาเป็นภาษา"^(๓) ความคิดในที่นี้หมายถึงการคิดหาเหตุผล (reasoning) คือคิดจากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ไม่รู้ สิ่งที่อยู่แล้วได้แก่ข้อมูลสำหรับคิดหาเหตุผล ส่วนสิ่งที่ยังไม่รู้เป็นข้อสรุปที่ได้จากการคิดหาเหตุผลนั่นเอง เหตุผลเป็นสิ่งที่เราคิดไว้ในสมอง หากเราเก็บไว้คนเดียวก็จะไม่มีใครล่วงรู้ได้ จำเป็นที่เราจะต้องแสดงออกมาทาง

(๑) จำนงค์ ทองประเสริฐ, ตรรกศาสตร์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๔), หน้า ๘

(๒) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, ตรรกวิทยา (กรุงเทพฯ: โรงเรียนช่างพิมพ์, ๒๔๘๑), หน้า ๑

(๓) อมร โสภณวิเศษสุวรรณังค์, ตรรกวิทยา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๑

ภาษา ฉะนั้น การใช้เหตุผลจึงมีส่วนสัมพันธ์กับภาษาอย่างใกล้ชิดจนแยกกันไม่ออก แต่ภาษาหาใช้จะเดินตามเหตุผลเสมอไปไม่ มีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ใช้หลักเหตุผล หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแสดงออกทางภาษาที่มีเหตุผลและขาดเหตุผลนี้แหละที่ประกอบกันเป็นวิชาตรรกวิทยา

ตามหลักตรรกวิทยากระบวนการแห่งความคิดมี ๓ ชั้น คือ

(๑) กระบวนการสร้างแนวความคิด (Conception) ได้แก่กระบวนการที่จิตรับอารมณ์ทางประสาทสัมผัส เข้าไปเป็นความรู้ที่อยู่ในจิต ซึ่งเรียกว่าเป็นความคิดรวบยอด (concept) และเมื่อแสดงออกมาเป็นภาษาเราเรียกว่าศัพท์ (term)

(๒) กระบวนการพิจารณาเทียบเคียง (judging) ได้แก่การที่จิตนำความคิดรวบยอด (concept) ๒ อันมาเปรียบเทียบกัน ผลของกระบวนการพิจารณาเทียบเคียงเช่นนี้ เรียกว่า การพิเคราะห์ (judgment) และเมื่อแสดงออกมาเป็นภาษาเราเรียกว่า ผู้ตั้งหรือประพจน์ (preposition)

(๓) กระบวนการคิดหาเหตุผล (reasoning) ได้แก่การที่จิตนำเอาการพิเคราะห์ (judgment) ๑ หรือ ๒ อันมาเทียบเคียงกันดูแล้วพิจารณาหาเหตุผลจนพบความจริงอย่างหนึ่ง ผลของกระบวนการไต่หาห้วงเหตุห้วงผลเรียกว่า การคิดหาเหตุผล (reasoning) เมื่อแสดงออกมาเป็นภาษาเราเรียกว่า การอ้างเหตุผลโต้แย้ง (argument)

พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงอธิบายไว้ว่า:

"... เพียงเฉพาะความรู้สึก ยังไม่ก่อตั้งภาพขึ้นในจิต การก่อตั้งภาพขึ้นในจิตเป็นเค้าชื่อว่า การนึก (Thinking of) การก่อตั้งภาพขึ้นในจิตเป็นโครง ชื่อว่า การนึกคิด (Imagination) ภาพที่ก่อตั้งขึ้นเป็นรูปในจิตชื่อว่า ความคิดเห็น (Idea) การดำเนินความคิดเห็นตามเหตุผล

ชื่อว่า การคิด (Thinking) การดำเนินความคิดเห็นด้วยหัวใจหรือ
 วิจารณ์ญาณ คือดำเนินการคิดตามตรรกศาสตร์ (Logic) ชื่อว่า การดำเนิน
 เหตุผล (Reasoning)... การตัดสินใจด้วยการคิดหรือการดำเนินเหตุผล
 ชื่อว่า การพิเคราะห์ (Judgment) ... การพิเคราะห์ด้วยการดำเนินเหตุผลตาม
 ตรรกศาสตร์ลงเอยอย่างไร อังกฤษเรียกว่า conclusion ... ข้าพเจ้า
 นี้กว่าถ้าจะใช้คำว่า "ข้อยุติ" ก็พอจะตรงกับความหมายได้..." (๔)

๒. วิธีการคิดหาเหตุผล

วิธีการคิดหาเหตุผลแบ่งออกได้เป็น ๒ วิธีคือ

(๑) วิธีการคิดหาเหตุผลแบบนิรนัย (deductive inference)

คือการพิสูจน์ข้อความใหม่จากข้อความที่รู้แล้ว เพราะฉะนั้นวิธีการนี้จะใช้ได้
 ต่อเมื่อเรามีความรู้เดิมเป็นพื้นฐานอยู่แล้วซึ่งมีความสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ที่เรา
 ต้องการพิสูจน์ วิธีนี้จำแนกออกได้เป็น ๒ แบบคือ

ก. การคิดหาเหตุผลโดยตรง (immediate inference)

เป็นวิธีการคิดหาเหตุผลที่ได้ข้อยุติ (conclusion) จากข้อเสนอ (premise)
 เพียงข้อเดียว เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๔๗/๒๕๑๐ ศาลฎีกาโดยที่ประชุม
 ใหญ่ วินิจฉัย ปอ. มาตรา ๒๔๗ (๕) ไว้ว่าจะต้องเป็นกรณีที่ทำให้ลูก
 ในครรภ์ของผู้ถูกทำร้ายคลอดออกมาในลักษณะที่ผู้นั้นไม่มีชีวิต ตั้งนั้นการคลอด
 ก่อนกำหนดเวลาในลักษณะที่เด็กยังมีชีวิตอยู่ต่อมาอีก ๘ วันแล้วจึงตาย จึง
 ไม่ใช่การทำให้ได้รับอันตรายสาหัสถึงแก่ลูกตาม ปอ. มาตรา ๒๔๗ (๕)

(๔) พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์,
ชุมนุมปาฐกถา แสดงที่สามัคยาจารย์สมาคม (พิมพ์ครั้งที่ ๑; กรุงเทพฯ:
องค์การคณาจารย์, ๒๕๐๘), หน้า ๑๕๐, ๑๕๑

ข้อเสนอ

ปอ. มาตรา ๒๔๗ (๕) ต้อง
เป็นกรณีที่กระทำให้ลูกในครรภ์ของ
ผู้ถูกทำร้ายคลอดออกมาในลักษณะที่
ผู้นั้นไม่มีชีวิต

ข้อยุติ

ถ้าทำให้ลูกในครรภ์ของผู้ถูกทำร้าย
คลอดก่อนกำหนดเวลา ในลักษณะที่เด็ก
ยังมีชีวิตอยู่ต่อมาแล้วจึงตาย เช่นนี้ไม่
เข้า ปอ. มาตรา ๒๔๗ (๕)

ข. การคิดหาเหตุผลโดยอ้อม (mediate inference) เป็น
วิธีการคิดหาเหตุผลที่ได้ข้อยุติ (conclusion) จากข้อเสนอ (premise)
มากกว่าหนึ่งข้อ ถ้ามีข้อเสนอ ๒ ข้อ ข้อยุติก็ได้จากข้อเสนอทั้งสองนั้นร่วมกัน
เราเรียกการคิดหาเหตุผลแบบนี้ว่า ช่วงความคิด (syllogism) ซึ่งอาจ
สมเหตุสมผล (valid) หรือไม่สมเหตุสมผล (invalid) ก็ได้ การสมเหตุ
สมผลมิใช่หลักประกันว่าจะต้องเป็นความจริง เป็นแต่เพียงรับรองว่าถ้าข้อเสนอ
เป็นจริง ข้อยุติก็จะเป็นจริงตามไปด้วย ถ้าข้อเสนอไม่จริง ข้อยุติก็ไม่จริง
ไปตามวิถีทางของข้อเสนอ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ช่วงความคิดว่าด้วยความจริง
ตามรูปแบบเท่านั้น ไม่ได้ว่าด้วยความจริงโดยเนื้อหา เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ ช่วงความคิดที่สมเหตุสมผล

- ๑. ผู้ที่หลีกเลี่ยงไม่รับหมายศาลมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล
- ๒. ผู้ที่ยุยงเสี้ยมสอนให้ผู้อื่นกระทำความผิดกฎหมายถือเสมือนเป็นตุลาการ
- ๓. เพราะฉะนั้นผู้ที่ยุยงเสี้ยมสอนให้ตุลาการหลบหลีกไม่รับหมายศาล
ย่อมมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล (คำพิพากษาศาลฎีกา
ที่ ๑๐๒/๒๕๐๗)

ตัวอย่างที่ ๒ ช่วงความคิดที่ไม่สมเหตุสมผล

- ๑. เรียนมากย่อมร่ำรวย
- ๒. ร่ำรวยย่อมลืมนาน
- ๓. เพราะฉะนั้นจึงร่ำรวย

ช่วงความคิดที่สมเหตุสมผลจะต้องประกอบด้วย

๑. จะต้องประกอบด้วยศัพท์ (term) ๓ ศัพท์เท่านั้น คือศัพท์ใหญ่ ศัพท์กลาง และศัพท์เล็ก โดยศัพท์กลางจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างข้อเสนอทั้งสอง จึงจะหาข้อสรุปได้ ตามตัวอย่างแรก ศัพท์ใหญ่คือ "ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล" ศัพท์เล็กคือ "ผู้ที่ยุงเสียมสอน" ศัพท์กลาง คือ "เสมือนเป็นตัวการ"

๒. จะต้องประกอบด้วย ๓ ญัตติ คือ ข้อเสนอใหญ่ ข้อเสนอรอง และข้อยุติ

๓. ศัพท์กลางต้องมีความหมายกระจายเต็มขอบเขตอย่างน้อยหนึ่งครั้ง เช่นตามตัวอย่างแรกคำว่า "เสมือนเป็นตัวการ" มีความหมายกระจายเต็มขอบเขตว่า ใครก็ตามที่ยุงเสียมสอนให้ผู้อื่นกระทำผิดกฎหมายย่อมถือเสมือนเป็นตัวการทั้งสิ้น

๔. ศัพท์ที่กระจายในข้อยุติ จะต้องกระจายในข้อเสนอด้วย เช่นตามตัวอย่างแรกนั้นคำว่า "ผู้ที่ยุงเสียมสอน" กระจายทั้งในข้อยุติและข้อเสนอ แต่ตามตัวอย่างที่สองคำว่า "รู้น้อย" มีความหมายกระจายในข้อยุติแต่ไม่กระจายในข้อเสนอ จึงได้ข้อยุติที่ไม่สมเหตุสมผล

๕. ข้อเสนอต้องไม่ปฏิเสธทั้งสองประโยค เพราะการปฏิเสธเรื่อยไป ย่อมหาความแน่นอนอะไรไม่ได้

๖. ถ้าข้อเสนอใดข้อเสนอนึ่งเป็นปฏิเสธ บทสรุปต้องเป็นปฏิเสธด้วย

(๒) วิธีการคิดหาเหตุผลแบบอุปนัย

คือการคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงปลีกย่อยไปหาหลักใหญ่หรือหลักทั่วไป จึงทำให้ข้อยุติที่ได้มีขอบเขตกว้างกว่าข้อเสนอ ซึ่งต่างจากแบบนิรนัยที่ข้อยุติมีขอบเขตแคบกว่าข้อเสนอ การคิดหาเหตุผลแบบอุปนัยก่อให้เกิดความริเริ่มแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น

เนื่องจากการคิดหาเหตุผลแบบอุปนัย เป็นการคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงปลีกย่อยไปหาข้อยุติซึ่งเป็นหลักใหญ่ จึงจำเป็นต้องทราบที่มาของข้อเท็จจริงปลีกย่อย ข้อเท็จจริงปลีกย่อยนั้นเรารู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์ การสังเกต พิสูจน์ และทดลองว่าเหตุที่เหมือน ๆ กันย่อมนำไปสู่ผลที่เหมือนกัน แล้วประมวลประสบการณ์นั้น ๆ คิดหาเหตุผลตั้งขึ้นเป็นหลักใหญ่ เช่น เราได้สังเกตและทดลองกันแล้วว่า เหล็ก ทองแดง น้ำ อากาศ และสิ่งอื่น ๆ เมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัวและสิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นสสาร เราจึงสรุปเป็นข้อยุติว่า สสารเมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัว

อย่างไรก็ดี วิธีการอุปนัยไม่ให้ความแน่นอนเหมือนวิธีการนิรนัย เพียงแต่ให้ความน่าจะเป็นไปได้เท่านั้น เพราะเราไม่อาจกำหนดจำนวนประสบการณ์ได้ว่า จะต้องใช้ประสบการณ์มากน้อยเท่าใดจึงจะปลงใจได้ว่า สิ่งนั้นน่าจะเป็นธรรมชาติของสิ่งนี้ วิธีอุปนัยยึดหลักสำคัญ ๒ ประการคือ

ก. ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีเหตุ ไม่มีผลอย่างใดจะเกิดขึ้นลอย ๆ โดยปราศจากเหตุ

ข. ธรรมชาติย่อมมีระเบียบ แต่ระเบียบนั้นจะเป็นอย่างไรยังไม่ทราบแน่ชัด เพียงแต่อาจสันนิษฐานไว้ก่อนว่า

(๑) ข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นผลของกฎธรรมชาติกฎใดกฎหนึ่ง

(๒) วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกเป็นตัวอย่างของวัตถุประเภทนั้นทั่ว ๆ ไป

(๓) เหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ย่อมเป็นตัวอย่างให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นขึ้นอีก

การคิดหาเหตุผลแบบอุปนัยจึงเป็นวิธีการของการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ได้หลักทั่วไปสำหรับใช้ในการคิดหาเหตุผลแบบนิรนัยอีกต่อหนึ่ง

อริสโตเติล (Aristotle: พ.ศ. ๑๕๙-๒๒๑) ผู้เป็นบิดาแห่ง
 วิชาตรรกวิทยาได้วางแบบแผนตรรกวิทยาแบบนิรนัยไว้ในหนังสือชื่อ Organon
 ส่วนวิธีอุปนัย ท่านก็ได้กล่าวไว้เช่นกัน แต่ไม่กว้างขวางและละเอียดพอ ต่อมา
 เซอร์ฟรานซิส เบคอน (Sir Francis Bacon : พ.ศ. ๒๑๐๔-๒๑๖๙)
 จึงได้เขียนแนะนำวิธีอุปนัยไว้ในหนังสือชื่อ The New Organon ภายหลัง
 จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill : พ.ศ. ๒๓๔๙-๒๔๑๖) ได้ปรับปรุง
 วิธีการอุปนัยขึ้นจนถึงเป็นแบบแผนในปัจจุบัน
มิลล์ได้แยกวิธีอุปนัยออกเป็น ๕ วิธีคือ

๑. สอดคล้องกัน (agreement) คือการสรุปผลจากเหตุหลาย ๆ
 เหตุที่เหมือนกัน
๒. แตกต่างกัน (difference) คือการสรุปผลจากเหตุบาง
 อันที่ต่างออกไปจากเหตุอื่น ๆ
๓. สอดคล้องกันและแตกต่างกัน เป็นการใช้ทั้ง ๒ วิธีดังกล่าวข้าง
 ควบคู่กันไป
๔. ส่วนที่เหลือ (residue) มีสาเหตุหลายอย่างที่ทำให้เกิดผล
 ร่วมกัน ในสาเหตุหลายอย่างนี้มีบางอย่างที่เรารู้ผลมาก่อน มีอยู่เพียงอย่าง
 เดียวหรือน้อยอย่างที่เรายังไม่รู้ผล จึงต้องหักผลที่ทราบเหตุแน่นอนออกเสีย
 ก่อน ผลที่เหลือจึงเป็นผลของเหตุที่เหลือ

๕. ผิดระดับกัน (variation) สาเหตุเดียวกัน ถ้าเปลี่ยนระดับ
 ความเข้มข้นในการกระทำ ก็อาจจะเกิดผลต่างกันไปได้

อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวว่าตำราเกี่ยวกับตรรกวิทยาที่เขียนกันขึ้น
 ใหม่ขึ้น ส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาก็เป็นเพียงการแยกแยะต่าง ๆ กันอันเป็นของ
 นำเบื่อหน่าย ไร้ประโยชน์และไม่มีที่สิ้นสุด ไม่น่าจะจดจำไว้ สิ่งที่น่าจะเป็นทั้งหมด

สำหรับตรรกวิทยามีอยู่แล้วในตรรกวิทยาของอริสโตเติล ช่องที่จะถูกโจมตีได้อย่างเดียวคือ ใช้วิธีดำเนินการแบบอาศัยประสบการณ์ทั้งหมด แต่นั่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นการรวบรวมจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อเท็จจริงของเหตุผลที่บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดได้อย่างน่าชื่นชมทีเดียว (๕)

๓. ตรรกวิทยาเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างไร ?

ตรรกวิทยาเป็นวิชาเก่าแก่วิชาหนึ่งของโลกซึ่งทันสมัยอยู่เสมอในทุกยุคทุกสมัย เรียกได้ว่าเป็น "อกาลิก" (timeless) คือไม่มีเก่าไม่มีใหม่ แต่ใช้ได้เรื่อยไป มนุษย์รู้จักการโต้เถียงและการเล่นคำพูดกันมาไม่น้อยกว่า ๒๕๐๐ ปีแล้ว แต่เดิมถือกันว่าตรรกวิทยาเป็นแขนงสำคัญของวิชาปรัชญา ซึ่งความจริงแล้วเนื้อหาของตรรกวิทยาก็ยังเกี่ยวข้องกับปรัชญาอยู่ เพราะเป็นเรื่องของการแสวงหาเหตุผล แต่วิธีการของตรรกวิทยาได้ก้าวหน้าออกไปอย่างมากในปัจจุบัน มีทั้งว่าด้วยเนื้อหาของเหตุผล และเทคนิคในการใช้เหตุผล

ได้กล่าวมาแล้วว่า ตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการคิดหรือการตรรกตรองหาเหตุผลอย่างถูกต้อง ดังนั้น ตรรกวิทยาจึงเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างลึกซึ้งจนแยกกันไม่ออก เพราะกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์แห่งสังคมมนุษย์ที่ก่อปรด้วยเหตุผลและความเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นการร่างกฎหมาย การต่อสู้คดีหรือการตัดสินคดีก็ต้องอาศัยหลักเหตุผลแห่งตรรกวิทยาเป็นเครื่องมือทั้งสิ้น กล่าวคือในการร่างกฎหมาย ผู้ร่างจะต้องค้นคว้าและวางกฎเกณฑ์ให้ถูกต้องและเกิดความเป็นธรรมแก่สังคม กฎเกณฑ์นั้นจึงต้องสมเหตุสมผล การต่อสู้คดี ผู้ที่เป็นนายแก็ตต่างก็ต้องหาเหตุผลมาจูงใจศาลให้คล้อยตามข้อต่อสู้ของฝ่ายตน

(๕) W.T. Stace, A Critical History of Greek Philosophy แปลโดยปรีชา ช่างขวัญยืน (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕๕

ในการตัดสินคดี ผู้พิพากษาจะพิจารณาข้อเท็จจริงแห่งคดีโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผล และปรับบทกฎหมายให้สมเหตุผลและความเป็นธรรมแห่งคดี จริงอยู่ในการนำเอาหลักเหตุผลมาใช้นั้น เราไม่อาจนำหลักแห่งตรรกวิทยามาใช้ได้ทั้งหมด คงมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่หยิบยกเอามาใช้ได้ ทั้งนี้ยอมแล้วแต่ความเหมาะสมและดุลพินิจของผู้ใช้ ซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างตรรกวิทยาของนักตรรกวิทยาแท้ ๆ (logician's logic) กับตรรกวิทยาของนักกฎหมาย (lawyer's logic) (6) แต่สิ่งที่ยังเกี่ยวพันและคล้ายคลึงกันก็คือทั้งตรรกวิทยาและกฎหมายต่างยึดหลักเหตุผลและเป็นกฎเกณฑ์ที่กอบประคองเหตุผลเหมือนกันนั่นเอง

Holmes ผู้พิพากษาอเมริกันผู้มีนามอุโฆษ ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ *The Common Law* ว่า "ชีวิตของกฎหมายอยู่ที่ประสบการณ์ มิใช่ตรรกวิทยา (The life of the law was experience and not logic) (7) ซึ่งข้อนี้ Radin ศาสตราจารย์กฎหมายชาวอเมริกัน ได้โต้ว่า Holmes กล่าวเช่นนั้นเป็นการคัดค้านความคิดอันหนึ่งเกี่ยวกับกฎหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมานานนักหนาแล้วว่า พวก Stoic Chrysippus ในศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกาลได้นิยามศัพท์คำว่ากฎหมายไว้ดังนี้คือ "กระบวนการแห่งเหตุผลอันชอบธรรมจากข้อผู้มือำนาจสูงสุดซึ่งบังคับให้กระทำการหรือห้ามมิให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง (law as right reason proceeding from

(6) Moris R. Cohen and Felix S. Cohen, Readings in jurisprudence and Legal Philosophy (Boston: Little Brown and Company, 1951), p. 529

(7) Holmes, The Common Law (Boston, 1881), p. 1

Supreme Zeus, commanding what should be done and forbidding what should not be done) (8) นอกจากนี้ เซอร์ เอ็ดเวิร์ด ค็อก (Sir Edward Coke) ก็ยังกล่าววาทะที่ลือลั่นอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า "เหตุผลคือชีวิตของกฎหมาย (Reason is the life of the law) นั้นย่อมแสดงให้เห็นแล้วว่าระหว่างประสบการณ์กับเหตุผลซึ่งเป็นตรรกวิทยา นั้น สิ่งใดที่เป็นชีวิตของกฎหมาย

ในคำจำกัดความของพวกเขา Stoic นั้น คำว่า "right reason" มาจากภาษากรีกว่า "orthos logos" ซึ่งออกจะเป็นคำที่ฟุ่มเฟือย (pleonasm) อยู่สักหน่อย คำว่า "orthos" ในคำละตินใช้ว่า "rectus" ซึ่งได้แก่ "right" ในภาษาอังกฤษและ "law" ในภาษาของภาคพื้นยุโรป ส่วนคำว่า reason ก็อีกนั่นแหละเป็นเพียงตัวอย่างของความชอบธรรม (rightness) เหตุผลคือความชอบธรรม และความชอบธรรมคือเหตุผลเสมอ (Reason is always right, and right always reason) (9)

หลักแห่งตรรกวิทยาที่ได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายในวงการกฎหมาย ก็คือ วิธีการคิดหาเหตุผลแบบอุปนัยของมิลล์ ซึ่งได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น วิธีการคิดหาเหตุผลที่วุ่นวายได้ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์อันสำคัญยิ่งของกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกโดยเฉพาะประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (The

(8) H. von Arnim, Fragmenta Stoicorum Vet., ii, 295; iii, 201. เป็นคำนิยามที่มีชื่อเสียงยิ่งของ Cicero. Cf. De Legibus, i, 618; ii, 8.

(9) Radin, Law as Logic and Experience, Storrs Lectures at Yale Law School for 1940 (New Haven: Yale University Press, 1940), p. 1

Common Law System) นั่นคือหลักบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษา (The doctrine of precedent) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเหตุผลแห่งคำพิพากษาในคดีหนึ่งมาสู่คำพิพากษาในอีกคดีหนึ่งที่ตัดสินภายหลังและต่อ ๆ มา จนเกิดเป็นหลักกฎหมายขึ้น^(๑๐) ทั้งนี้โดยอาศัยความคล้ายคลึงกันของสภาพแห่งคดีแล้วนำหลักกฎหมายซึ่งปรากฏในคดีแรกมาประยุกต์หรือปรับแก้คดีหลัง ปรากฏตามหลักกฎหมายโรมันที่ว่า "เมื่อมีเหตุอย่างเดียวกันต้องใช้กฎหมายอย่างเดียวกัน และเมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน ต้องตัดสินอย่างเดียวกัน"

(ubi eadem ratio, ibi eadem lex; et de similibus idem est iudicium) การคิดหาเหตุผลแห่งคดีว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรนี้เองที่อาศัยเทคนิคและวิธีการของตรรกวิทยาเข้าช่วย การค้นหาความคล้ายคลึงกันหรือต่างกันในแต่ละเรื่องจะเป็นกุญแจอันแรกที่ไขไปสู่กระบวนการแห่งกฎหมาย

ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นแล้วว่า ตรรกวิทยาและกฎหมายมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เพราะกฎหมายได้อาศัยเทคนิคและวิธีการแห่งการคิดหาเหตุผลของตรรกวิทยาเข้าช่วย ทั้งในด้านการร่างกฎหมาย การต่อสู้คดี และในด้านการตัดสินคดี ทั้งนี้เนื่องจากทั้งตรรกวิทยาและกฎหมายต่างก็เป็นวิชาที่ก่อปรด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ กฎหมายต้องอาศัยความถูกต้อง ความมีเหตุและผลและความชอบธรรมมากเท่าใด ตรรกวิทยาก็เข้ามามีบทบาทในกระบวนการกฎหมายมากเท่านั้น ฉะนั้นคำกล่าวที่ว่าประสพการณ์เป็นชีวิตของกฎหมายมิใช่ตรรกวิทยาจึงถูกเพียงครั้งเดียว เพราะประสพการณ์ก่อให้เกิดกฎหมายก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ทั้งหมด สิ่งที่เป็นทั้งชีวิตและวิญญาณของกฎหมายจะเป็นอะไรเล่า ถ้าไม่ใช่เหตุผลอันเป็นสากสภาพของมนุษย์และความจริงซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงและเหตุผลก็มาจากหลักแห่งตรรกวิทยา ตรรกวิทยาจึงเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างลึกซึ้งและแยกกันไม่ออกนับตั้งแต่สมัยกรีกจนกระทั่งปัจจุบันนี้

(10) Edward H. Levi, An Introduction to legal Reasoning (The University of Chicago Press, 1958) p. 2